

MITROPOLIA OLTENIEI

REVISTA

ARHIEPISCOPIEI CRAIOVEI,
ARHIEPISCOPIEI RÂMNICULUI,
EPISCOPIEI SEVERINULUI ȘI STREHAI EI,
EPISCOPIEI SLATINEI ȘI ROMANAȚILOR
ȘI
A FACULTĂȚII DE TEOLOGIE - CRAIOVA

ANUL LXIX (825-828), NR. 9-12, SEPTEMBRIE-DECEMBRIE, 2017

EDITURA MITROPOLIA OLTENIEI
CRAIOVA
ISSN 1013-4239

COLEGIUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

Î.P.S. Prof. Univ. Dr. IRINEU POPA,
Arhiepiscopul Craiovei și
Mitropolitul Olteniei

MEMBRI

Î.P.S. VARSANUFIE, Arhiepiscopul Râmnicului
P.S. Conf. Univ. Dr. NICODIM, Episcopul Severinului și Strehaiei
P.S. SEBASTIAN, Episcopul Slatinei și Romanaților
Acad. Pr. Prof. Univ. Dr. MIRCEA PĂCURARIU
Acad. Prof. Univ. Dr. ION DOGARU
Pr. Prof. Univ. Dr. JOHN BRECK (Franța)
Pr. Prof. Univ. Dr. PAUL NADIM TARAZI (USA)
Prof. Univ. Dr. NICOLAE RODDY (USA)
Prof. Univ. Dr. ARISTOTLE PAPANIKOLAOU (USA)
Pr. Prof. Univ. Dr. VIOREL IONIȚĂ (Elveția)
Prof. Univ. Dr. PAVEL CHIRILĂ
Pr. Prof. Univ. Dr. CONSTANTIN PĂTULEANU

DIRECTOR

Pr. Conf. Univ. Dr. PICU OCOLEANU

REDACTOR ȘEF

Pr. Conf. Univ. Dr. ADRIAN BOLDIȘOR

COORDONATOR REVISTĂ

Pr. Lect. Univ. Dr. IONIȚĂ APOSTOLACHE

CORECTOR REVISTĂ

Pr. Dr. CĂTĂLIN DAN

TEHNOREDACTARE/PREGĂTIRE PENTRU TIPAR

VALENTIN CORNEANU

Revista Mitropolia Olteniei este recunoscută CNCS în categoria B

CUPRINS

PASTORALE

† ÎPS Dr. IRINEU

Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei

Pastorală la Nașterea Domnului Iisus Hristos..... 7

† ÎPS VARSANUFIE

Arhiepiscopul Râmnicului

Pastorală la Nașterea Domnului Iisus Hristos..... 14

† PS NICODIM

Episcopul Severinului și Strehaiei

Pastorală la Nașterea Domnului Iisus Hristos..... 20

† PS SEBASTIAN

Episcopul Slatinei și Romanașilor

Pastorală la Nașterea Domnului Iisus Hristos..... 27

STUDII

Î.P.S. Prof. Univ. Dr. IRINEU POPA

Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei

Al Domnului este pământul și plinirea lui.

Mesaj pentru ocrotirea și apărarea creației lui Dumnezeu..... 30

Pr. Conf. Univ. Dr. CONSTANTIN I. BĂJĂU

Despre puterea mărginită a diavolului, în cuvântările Sfântului

Ioan Gură de Aur..... 84

Pr. Conf. Univ. Dr. ADRIAN BOLDIȘOR

Ortodoxie, etnicitate și naționalism - cadrul general al unei

discuții teologice..... 109

Pr. Conf. Univ. Dr. N. BELDIMAN

Profesorul Teodor M. Popescu (1893-1973).

Mărturisitor al credinței ortodoxe și creștin consecvent..... 119

Conf. Univ. Dr. ION MARIAN CROITORU

Primele forme de învățământ superior din Țările Române în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Câteva repere despre Schola graeca et latina din Târgoviște..... 129

Pr. Lect. Univ. Dr. ION-SORIN BORA <i>Motivul pentru care Sfântul Apostol Pavel îl alege și îl circumcide pe tânărul creștin Timotei, îndată după Sinodul Apostolic din Ierusalim (FA. 16,1-4).....</i>	145
Drd. MONAHIA MIRIAM LINK MIRELA LĂCRĂMIOARA <i>Vederea lui Dumnezeu și pregustarea Împărăției cerurilor prin intermediul Sfintelor Icoane.....</i>	162
Drd. DORU MARCU <i>Activitatea ecumenică a Patriarhului Justinian Marina în perioada 1948-1977. Istorie și teologie.....</i>	196
Pr. prof. Drd. ILIESCU FLORIN MIHAI <i>Misiunea Bisericii exprimată prin elocvența discursului.....</i>	205
Prof. Dr. EMILIAN DUMITRU PĂUNESCU <i>Perihoreza trinitară - întrepătrunderea reciprocă între Persoanele Sfintei Treimi.....</i>	219
Dr. BOGDAN GEORGESCU <i>Ieroschimonahul Daniil Teodorescu în dosarul penal al grupului „Rugul Aprins”. Studiu de caz.....</i>	239
TRADUCERI ȘI DIORTOSIRI	
<i>Din Cuvântările Sfântului Petru al Argosului: Cuvânt la Sfinții Doctori fără de arginți Cosma și Damian (Traducere de Pr. Conf. Univ. Dr. CONSTANTIN I. BĂJĂU)</i>	256
PREDICI, COMENTARI, MEDITAȚII	
Pr. Conf. Univ. Dr. ADRIAN IVAN <i>Duminica după Nașterea Domnului – Fuga în Egipt (Matei 2, 13-23).....</i>	267
CĂRȚI ȘI REVISTE, LANSĂRI EDITORIALE ȘI RECENZII	
Pr. Lect. Univ. Dr. IONIȚĂ APOSTOLACHE <i>Un laborios tratat de Eshatologie Ortodoxă semnat de IPS Dr. Irineu Popa Așteptând pe Cel Ce este și Cel Ce vine Atotțiitorul, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2017.....</i>	275

CONTENTS

PASTORALS

- † His Eminence PhD IRINEU
Archbishop of Craiova and Metropolitan of Oltenia
Pastoral Brief at Christ's Birth..... 7
- † His Eminence VARSANUFIE
Archbishop of Râmnic
Pastoral Brief at Christ's Birth..... 14
- † His Eminence NICODIM
Bishop of Severin and Strehaia
Pastoral Brief at Christ's Birth..... 20
- † His Eminence SEBASTIAN
Bishop of Slatina and Romanâți
Pastoral Brief at Christ's Birth..... 27

STUDIES

- His Eminence Prof. PhD IRINEU POPA
Archbishop of Craiova and Metropolitan of Oltenia
*The Earth and its Fulfilment is of God. Message to Protect and
to Defend the Creation of God*..... 30
- Fr. PhD Senior Lecturer CONSTANTIN I. BĂJĂU
*On the Limited Power of the Devil in Saint John Chrysostom's
Homilies*..... 84
- Fr. PhD Senior Lecturer ADRIAN BOLDIȘOR
*Orthodoxy, Ethnicity and Nationalism - The General Framework for a
Theological Discussion*..... 109
- Fr. PhD Senior Lecturer N. BELDIMAN
*Professor Teodor M. Popescu (1893-1973). Confessor of Faith and
Consistent Christian*..... 119
- PhD Senior Lecturer ION MARIAN CROITORU
*First Forms of High Education in the Romanian Countries in the
First Half of the Seventeenth Century.
A few Indications about Schola Graeca et Latina from Târgoviște*..... 129

Fr. Lecturer PhD ION-SORIN BORA
*The Reason why Saint Apostle Paul Elects and Circumcises the Young
Christian Timothy, Immediately after the Apostolic Synod from Jerusalem
(Acts 16,1-4)*..... 145

MONAHIA MIRIAM LINK MIRELA LĂCRĂMIOARA
*God's View and the Foretaste of the Kingdom of Heaven
Through the Holy Icons*..... 162

DORU MARCU
*The Ecumenical Activity of Patriarch Justinian Marina in the
Period 1948-1977. History and Theology*..... 196

Fr. Prof. ILIESCU FLORIN MIHAI
*The Mission of Church Expressed Through the Eloquence of
Discourse*..... 205

Prof. PhD EMILIAN DUMITRU PĂUNESCU
*Trinitarian Perichoresis – Mutual Interpenetration between
the Persons of Holy Trinity*..... 219

PhD BOGDAN GEORGESCU
*The Schemamonk Priest Daniil Teodorescu in the Penal Dossier of
the „Burning Bush” Group. Case Study*..... 239

TRANSLATIONS

*From the Words of Saint Peter of Argos: Teaching for the Feast of
the Holy Doctors Without Silver Cosma and Damian
(Translated by Fr. PhD Senior Lecturer CONSTANTIN I. BĂJĂU)*..... 256

HOMILIES, COOMENTS, MEDITATIONS

Fr. PhD Senior Lecturer ADRIAN IVAN
*Sunday after the Nativity of our Lord - The Escape in Egypt
(Matthew 2, 13-23)*..... 267

BOOKS, MAGAZINES, AND REVIEWS EDITORIAL LAUNCH

Fr. Lecturer PhD IONIȚĂ APOSTOLACHE
*A laborious treaty of Orthodox Eschatology, signed by His Eminence
PhD Irineu Popa,
Waiting for Him Who Is and the Coming Almighty,
Publishing House Mitropolia Olteniei, Craiova, 2017*..... 275

Activitatea ecumenică a Patriarhului Justinian Marina în perioada 1948-1977. Istorie și teologie*

Drd. DORU MARCU¹

Cuvinte cheie: *Patriarhul Justinian, dialog ecumenic, Consiliul Mondial al Bisericii, regimul comunist, Biserica Angliei*

Keywords: *Patriarch Justinian, ecumenical dialogue, World Council of Churches, communist regime, Church of England*

Regimul comunist din România în perioada 1948-1989 a crescut și ne-a dăruit fără intenție o seamă de teologi, mărturisitori și martiri ai dreptei credințe. S-au remarcat nume mari din spațiul Bisericii Ortodoxe Române, la care s-au alăturat preoți și credincioși, unii dintre aceștia dăruind pământului chiar sângele vieții lor. Dacă definiția martiriului cere ca cel numit cu acest apelativ să se fi jertfit pentru credință, în schimb calitatea de mărturisitor au dobândit-o mulți frații români fără a fi nevoiți de a-și da viața la acel moment de confruntare.

Având în vedere că anul 2017 a fost declarat de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca *Anul comemorativ Justinian Patriarhul și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului în Patriarhia Română*, lucrarea noastră va avea un rol precis, anume acela de a prezenta succint istoria și teologia activității ecumenice a celui ce a fost al treilea patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Justinian Marina. Nu fără sens Dumnezeu i-a îngăduit să ne fie patriarh într-o perioadă în care ideologia comunistă a încercat să smulgă credința din sufletele și din viețile românilor. Teza pe care o susținem în cadrul acestui studiu este aceea că mutările Patriarhului Justinian la nivelul dialogului ecumenic au avut un caracter politic dar și teologic. În mod clar, s-a dorit ca prin relațiile ecumenice, atât cele interne, dar și cele externe, să se balanseze raportul puterii într-o Românie declarată comunistă dar și majoritar ortodoxă.

În următoarele pagini vom avea două secțiuni care privesc subiectul enunțat deja în titlul de mai sus. În prima parte vom vorbi din punct de vedere istoric despre trei direcții ale dialogului ecumenic promovate de Patriarhul Justinian, anume de relația generală cu Consiliul Mondial al

* Acest studiu a fost realizat în cadrul cursurilor doctorale în Teologie, la Școala Doctorală de Teologie a Universității din Craiova, la disciplina Misiologie, sub îndrumarea Arhid. Conf. Univ. Dr. Gelu Călina, care și-a dat avizul spre publicare.

¹ Universitatea din Craiova, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

Bisericilor, de dialogul cu Biserica Anglicană și de promovarea ecumenismului intern, cu conducătorii celor 14 culte religioase recunoscute de către statul comunist. În a doua parte, mult mai scurtă, vom creiona viziunea teologică a Patriarhului Justinian cu privire la participarea Bisericii Ortodoxe în dialogul și mișcarea ecumenică.

1. Patriarhul Justinian și istoria dialogului ecumenic românesc din perioada comunistă

Prezența Bisericii Ortodoxe în mișcarea ecumenică modernă reprezintă până în prezent un subiect de analiză. Pentru viața Bisericii Ortodoxe recentul sinod din Creta din iunie 2016, intitulat Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, propune un document și mai ales o viziune deschisă față de dialogul ecumenic.² În contextul receptării acestei poziții, recapitularea istorică a mutărilor Patriarhului Justinian în dialogul ecumenic pot să ajute acest proces.

Prima mutare a marelui nostru Patriarh o reprezintă integrarea Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Mondial al Bisericilor, instituție ecumenică cu sediul la Geneva, Elveția, fondat în anul 1948.³ Deși acest Consiliu nu trebuie confundat cu mișcarea ecumenică ca întreg ci doar ca parte a acesteia, totuși continuă să fie până în prezent cel mai activ grup al acesteia. La momentul primei Adunări Generale a Consiliului din august 1948, desfășurată la Amsterdam, Biserica Ortodoxă Română a refuzat să accepte invitația de a participa. În fond, această decizie era una în acord cu poziția Bisericii Ortodoxe Ruse, urmată de alte Biserici Ortodoxe surori, în urma discuțiilor de la Conferința de la Moscova din iulie 1948.⁴ Totuși,

² Este vorba despre Documentul *Relațiile Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine*, adoptat de către Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, desfășurat în Creta, în perioada 18-26 iunie 2016, disponibil online aici: <http://basilica.ro/sfantul-si-marele-sinod-relatiile-bisericii-ortodoxe-cu-ansamblul-lumii-crestine-document-oficial/> (accesat la data de 10 mai 2017). Despre perioada premergătoare acestui sinod, a se vedea lucrarea: VIOREL IONIȚA, *Hotărârile Întrunirilor Pan-Ortodoxe din 1923 până în 2009: Spre Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe*, Ed. Basilica, București, 2013.

³ Despre acest moment, a se vedea: ADRIAN BOLDIȘOR, *Importanța și actualitatea dialogului interreligios pentru lumea contemporană: istorie, perspective, soluții*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2015, pp. 47-98; RUTH ROSE, STEPHEN CHARLES NEILL eds., *A History of the Ecumenical Movement, 1517-1948*, SPCK, London, 1954; W. A. VISSER't HOOFT ed., *The First Assembly of the World Council of Churches, held at Amsterdam, August 22nd to September 4th 1948*, SCM Press, London, 1948.

⁴ *Actes de la conférence des Eglises Orthodoxes*, vol. 1, Editions du Patriarcat du Moscou, Moscou, 1950; *Actes de la conférence des Eglises Orthodoxes*, vol. 2, Editions du Patriarcat du Moscou, Moscou, 1952. În limba română, s-a publicat un prim volum integral despre această conferință: „Conferința Ortodoxă de la Moscova”, în *Ortodoxia*, nr.1/1950, pp. 7-134.

după mai bine de un deceniu, poziția acestor Bisericii Ortodoxe față de mișcarea ecumenică în general și față de Consiliul Mondial al Bisericilor în special va suferi schimbări în bine. Influențat sau nu de decizia Bisericii Ruse, în septembrie 1961, Patriarhul Justinian trimite în numele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române o cerere către Consiliul din Geneva pentru ca Biserica reprezentată de el să fie acceptată ca membră cu drepturi depline. La momentul celei de a III-a Adunări Generale desfășurată în noiembrie-decembrie 1961 în New Delhi, India, Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Ortodoxă Bulgară, Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă din Polonia au fost primite ca membre în Consiliul Mondial al Bisericilor.⁵ Legătura Patriarhului Justinian Marina cu Consiliul Mondial al Bisericilor se va concretiza în anumite vizite oficiale reciproce, dar și în numirea în staff-ul Consiliului a Părintelui Profesor Ion Bria începând cu aprilie 1973.⁶ Referitor la vizita Părintelui Patriarh în Geneva, știm că a avut loc între 28 și 30 iunie 1966, imediat după vizita făcută Bisericii Anglicane între 21 și 28 iunie 1966, despre care vom vorbi puțin mai târziu. De asemenea, în timpul Patriarhului Justinian, Biserica Ortodoxă Română a găzduit vizita celor trei secretari generali ai Consiliului Mondial din perioada 1961 și 1975. Astfel, vizita primului Secretar General al Consiliului Mondial în persona lui W. A. Visser 't Hooft a avut loc între 8 și 14 noiembrie 1962.⁷ Mai târziu, între 10 și 14 septembrie 1971, a venit rândul lui Eugene Carson Blake să facă o vizită oficială în România.⁸ Un ultim Secretar General al Consiliului Mondial care l-a întâlnit pe Patriarhul Justinian a fost Dr. Philip Potter, prezent în România între 19 iunie și 1 iulie 1975, cu puțin înainte de trecerea la veșnice a Patriarhului.⁹ În privința rolului jucat de părintele Ion Bria în raportul Bisericii Ortodoxe Române cu Consiliul Mondial trebuie spus că

⁵ Pr. ALEXANDRU IONESCU, „Lucrările celei de a III-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, în Revista BOR, nr. 3-4/1962, p. 270, p. 278. W. A. VISSER 't HOOFT ed., *The New Delhi Report: The Third Assembly of the World Council of Churches 1961*, SCM Press, London, ²1962, p. 54-55.

⁶ Despre activitatea Pr. Bria în Consiliul Mondial al Bisericilor, a se vedea următoarele lucrări: Pr. prof. dr. ION BRIA, *Al doilea botez. Itinerarele unei credințe și teologii de deschidere*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, p. 139-150; DORU MARCU, *A Critical Analysis of the Theological Positions and Ecumenical Activity of Ion Bria (1929-2002)*, Unpublished Master dissertation, Faculty of Theology and Religious Studies, KU Leuven, 2016, p. 5-10.

⁷ A se vedea: Pr. prof. VINTILĂ POPESCU, „Vizita unor reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor în țara noastră ca invitați ai Bisericii Ortodoxe Române”, în BOR, nr. 11-12/1962, p. 1072-1100.

⁸ „Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Secretarul General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Dr. Eugène Carson Blake”, în BOR, nr. 9-10/1971, pp. 946-949.

⁹ „Pastorul Dr. Philip Potter, Secretar General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în România”, în BOR, nr. 7-8/1975, p. 851-859.

deși acesta nu a avut o poziție oficială de reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române totuși va fi un bun mediator între cele două părți.

A doua mutare a Patriarhului Justinian, despre care vom vorbi nu foarte mult, are în vedere dialogul cu Biserica Anglicană, concretizată în câteva proiecte importante pentru rolul Bisericii Ortodoxe Române de punte de legătură între Occident și Orient. Am amintit deja despre vizita Patriarhului Justinian în Anglia în iunie 1966, în fapt un răspuns la vizita Primatului Bisericii Anglicane cu sediul la Canterbury, a Arhiepiscopului Michael Ramsey, vizită petrecută în anul 1965.¹⁰ La momentul vizitei Patriarhului Justinian în Anglia, teologul Ion Bria era deja acolo cu o bursă ecumenică din partea Bisericii Anglicane și a însoțit delegația română în această perioadă. Tot la acest moment al vizitei, Patriarhul Justinian va refuza în mod politic cadoul din partea Reginei Angliei, în calitate de președinte al Societății Biblice, care îi dăruise o mașină de mare valoare, cerând în schimb hârtie pentru tipărirea Sfintei Scripturi, ceea ce se va realiza în anul 1968, un gest fără precedent într-o țară comunistă.¹¹

O a treia mutare despre care trebuie să amintim rămâne implicarea Patriarhului Justinian în realizarea a ceea ce putem numi azi ecumenismul local practic. În fond, dialogul ecumenic din țară, inițiat de către Patriarh avea un mesaj subtil pentru puterea comunistă, anume că și vocea Bisericilor trebuie să fie ascultată. Se cunosc mai multe întâlniri între reprezentanții celor 14 culte religioase recunoscute în România în perioada comunistă și președintele Nicolae Ceaușescu, unde prezența Patriarhului Justinian era *ex officio*.¹²

¹⁰ A se vedea următoarele articole: „Noul Primat al Bisericii Anglicane și Arhiepiscop de Canterbury, Dr. Arthur Michael Ramsey”, în BOR, nr. 1-2/1962, p. 67-70; „Vizita Arhiepiscopului de Canterbury, Dr. Arthur Michael Ramsey, Primat a toată Anglia și Mitropolit”, în BOR, nr. 5-6/1965, pp. 381-451; „Justinian Marina și Arhiepiscop Ramsey, Universul Crediței, TVR, Televiziunea Română”, <https://www.youtube.com/watch?v=t5JM2JzRjxI> (accesat la data de 07.06.2017); Diac. asist. ION BRIA, „Contribuția teologiei ortodoxe române la studierea anglicanismului”, în Ortodoxia, nr. 2/1970, p. 304-310.

¹¹ A se asculta online următorul reportaj: „Amintiri despre Patriarhul Justinian - Mitropolit Bartolomeu Anania”, <https://www.youtube.com/watch?v=VGJF7JBez9g> (accesat la data de 07.06.2017).

¹² KAISAMARI KINTIKKA, „The Pride and Prejudice of Romanian Orthodox Ecumenism”, în JONATHAN SUTTON, WIL VAN DEN BERCKEN eds., *Orthodox Christianity and Contemporary Europe*, Eastern Christian Studies 3, Peeters, Leuven, p. 455-462; KAISAMARI KINTIKKA, *The Romanian Orthodox Church and the World Council of Churches, 1961-1977*, Schriften der Luther-Agricola-Gesellschaft 48, Luther-Agricola-Society, Helsinki, 2000; „Ceaușescu se întâlnește cu șefii cultelor - 1968”, <https://www.youtube.com/watch?v=hVUcOWYybaI> (accesat la data de 07.06.2017); LUCIAN N. LEUȘTEAN, „Between Moscow and London: Romanian Orthodoxy and National Communism, 1960-1965”, în *The Slavonic and East European Review*, nr. 3/2007, p. 517-520.

Aceste trei mutări ale Patriarhului Justinian nu trebuie gândite separat ci dimpotrivă reprezintă viziunea unui singur om, care a știut să profite de aceste lucruri pentru a trece dincolo de viziunea închisă a comunismului și de a crea legături externe și interne pentru o cât mai bună conviețuire cu un sistem ideologic comunist. Acuzațiile aduse Patriarhului Justinian de aservire a Bisericii Ortodoxe la interesele regimului comunist și ceaușist nu pot avea o bază solidă atâta timp cât cele trei mutări despre care am vorbit au pornit dintr-o dorință de a contracara presiunea regimului care intrase în mod nepolitic în viața Bisericii. Există numeroase mărturii despre cum Patriarhul Justinian a găsit curajul să treacă peste anumite decizii ale conducerii comuniste, asumându-și rolul de direct răspunzător în cazul în care s-ar fi dorit să fie tras la răspundere. Mă gândesc la exemplul cenzurii în privința cuvântului scris, când Departamentul pentru Cultele Religioase nu dădea voie să fie publicate anumite lucrări, în multe dintre cazuri Patriarhul Justinian dând semnătura sa ca garant în vederea publicării respectivelor cărți. Evident, acesta este un firav exemplu despre personalitatea puternică a Patriarhului Justinian, care a mărturisit cu viața sa credința în Dumnezeu în mijlocul unui regim ateu.

2. Viziunea teologică ecumenică a Patriarhului Justinian

Analiza teologică a dialogului ecumenic din punct de vedere ortodox nu este un lucru ușor. Deși există multe lucrări semnate de către teologii ortodocși care tratează ortodoxia dialogului ecumenic, totuși există și numeroase voci care îi stau împotrivă. Nu putem să nu amintim de reacțiile unor grupuri față de deschiderea ecumenică propusă de documentele Sfântului și Marelui Sinod din Creta. Totuși, în opina noastră, găsim foarte bine așezată în documentul oficial *Relațiile Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine* ideea despre calitatea dialogului ecumenic, aceea de a fi supus periodic evaluărilor la nivel panortodox.¹³ Ori Bisericile Ortodoxe trebuie să facă un efort permanent pentru ca astfel de întâlniri și de discuții să aibă loc, fără să ne gândim la contra exemplul acestui Sinod care a fost inițiat în 1961 și a fost concretizat după o jumătate de secol.

Dacă Patriarhul Justinian a arătat o deschidere mult prea mare față de dialogul ecumenic, datorită unei viziuni politice, totuși nu putem să nu vorbim și despre viziunea sa teologică despre mișcarea ecumenică. Rămân gesturi de neînțeles pentru noi cei de azi dacă nu încercăm să expunem, măcar în parte, perspectiva sa teologică a dialogului inter-creștin și chiar inter-religios, cum a afirmat de multe ori. Mă gândesc aici la modul în care

¹³ „Dialogurile teologice bilaterale sau multilaterale trebuie să se supună evaluărilor periodice la nivel panortodox”, *Relațiile Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine*, § 9.

s-a desfășurat, de exemplu, vizita Arhiepiscopului anglican, Dr. Michael Ramsey, amintită deja mai sus. Acesta va fi primit ca un mitropolit în funcțiune. În imaginile surprinse în timpul acestei vizite, pot fi remarcate momentele în care acesta este primit ca un ierarh cu Sfânta Evanghelie, momente în care binecuvintează poporul adunat să-l vadă și chiar predicând în Biserică și în Facultatea de Teologie, vizitând mănăstiri ortodoxe etc. De asemenea, se știe că la momentul vizitei sale la Consiliul Mondial al Bisericilor la Geneva, Patriarhul Justinian a săvârșit Sfânta Liturghie în limba română în capela acestui centru ecumenic. Există chiar și un Sfânt Antimis dăruit Mănăstiri Catolice din Chevetogne, Belgia, unde slujbele se săvârșesc în ritul bizantin.

La momentul Conferinței de la Moscova din iulie 1948, unde s-a discutat posibilitatea participării Bisericilor Ortodoxe la prima Adunare Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor, programată pentru luna august a aceluiași an, s-a redactat o Rezoluție cu privire la Mișcarea Ecumenică și Biserica Ortodoxă, în care se afirma că „scopurile mișcării ecumenice, care s-au exprimat în organizarea <<Consiliului mondial al bisericilor>> cu ultimă țință de a organiza o <<Biserică ecumenică>> în planul actual, nu corespund idealului creștin și țelurilor urmărite de Biserica lui Hristos, așa cum le înțelege Biserica ortodoxă”.¹⁴

La un deceniu după această conferință, Patriarhul Justinian va răspunde la întrebarea dacă unirea Bisericilor creștine este posibilă, cu următoarele cuvinte: „Nu ne este dat să cunoaștem când se va înfăptui această unire, cu toate că avem datoria de a lucra din răspuțeri la înfăptuirea ei. Socotim că nu trebuie să o așteptăm nici de la congrese și nici de la sinoade, cu toate că discutarea ei în astfel de reuniuni este și folositoare și necesară. Considerăm că singura condiție pentru înfăptuirea adevărată și durabilă a unirii Bisericilor este aceea de a străbate toată calea întoarsă care a dus la scindarea și separarea lor de trunchiul genuin al Bisericii, mânați de dorința de a ne jertfi unii altora și toți lui Hristos Dumnezeu, pentru <<unirea credinței și împărtășirea Sfântului Duh>>”.¹⁵ Trebuie știut că la acest moment, Biserica Ortodoxă Română nu devenise încă membră în Consiliul Mondial al Bisericilor, fapt ce se va întâmpla în 1961.

Aprecierea dialogului ecumenic în viziunea Patriarhului Justinian trebuie gândită doar în perspectiva unei Bisericii Ortodoxe ecumenice. Altfel spus, pentru Patriarhul Justinian „creștinătatea este o comunitate

¹⁴ „Rezoluția în legătură cu problema: „Mișcarea ecumenică și Biserica Ortodoxă”, în Ortodoxia, nr. 1/1949, p. 128.

¹⁵ „Unirea Bisericilor creștine este posibilă și necesară. Răspunsurile Prea Fericitului Patriarh Justinian la întrebările directorului ziarului <<Akropolis>> din Atena”, în Ortodoxia, nr. 3/1959, p. 487.

ecumenică, iar Biserica își exercită structura sa ecumenică <<prin colaborarea vie și dinamică...>>. Adevărata dimensiune ecumenică a Bisericii constă în deschiderea spre toți credincioșii”¹⁶.

În spiritul acestei viziuni, în calitate de Președinte al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul Justinian avea să ceară integrarea Bisericii în Consiliul Mondial al Bisericilor, „declarând că suntem de acord cu Statutul care stă la baza de funcționare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor și exprimându-ne totodată convingerea că activitatea acestui înalt for ecumenic va sluji marea cauză a apropierii și până la urmă a unirii tuturor Bisericilor și confesiunilor creștine, pentru a da mai multă viață propovăduirii și trăirii Evangheliei lui Hristos și pentru a da și din partea noastră mai multă forță creștină marilor idealuri ale omenirii de azi”¹⁷.

În perioada 21-28 iunie 1966, însoțit de o delegație română, Patriarhul Justinian a întors vizita Arhiepiscopului de Canterbury, Dr. Michael Ramsey, Primat a toată Anglia și Mitropolit, care vizitase țara noastră în 1965. În cadrul unei predici după săvârșirea Vecerniei Ortodoxe, Patriarhul Justinian a trasat rolul credincioșilor ortodocși implicați în dialogul ecumenic local și extern, care au o datorie față de creștinii altor confesiuni, care se rezumă în fond la mărturisirea cu propria viață a duhului evanghelic: „Iată, frați creștini, așa cum în vechile catedrale cele pline de amintiri, Anglia își păstrează scumpele ei odoare seculare, tot așa și noi să păstrăm în duhovniceștile noastre așezăminte comorile intactei noastre doctrine scoase din Sfânta Scriptură și din Sfânta Tradiție și cristalizată în hotărârile Sfintelor Sinoade Ecumenice și în scrierile Sfinților noștri Părinți și mari dascăli ai întregii creștinătăți. Să ne arătăm demni de aceste sfinte comori. Suntem în această măreață catedrală, care are în trecutul ei aproape o mie de ani. Și-a început viața când creștinătatea nu era dezbinată, ci Biserica lui Hristos era una, sfântă, sobornicească și apostolească. Ea se bucură că adăpostește un altar ortodox al vechii Biserici. Datoria noastră este să încălzim zidurile ei vechi cu căldura sufletelor noastre pline de trăirea Evangheliei Mântuitorului nostru Iisus Hristos”¹⁸.

¹⁶ Pr. prof. N.C. BUZESCU, „Ecleziologie și ecumenism în gândirea Prea Fericitului Patriarh Justinian”, în BOR, nr. 3-4/1976, p. 366.

¹⁷ A se vedea: Anexa I, *Scrisoarea*, adresată de Patriarhul Justinian, Președintele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Dr-ului W. A. Visser 't Hooft, Secretar General al Consiliului Mondial al Bisericilor, la 15 septembrie 1961 (actul de referință nr. 10.677), în lucrarea Pr. prof. dr. ION BRIA, *Destinul Ortodoxiei*, Ed. IBMBOR, București, 1989, p. 159.

¹⁸ „Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a vizitat Biserica Angliei între 21-28 iunie a.c. și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, la Geneva, între 28-30 iunie a.c.”, în BOR, nr. 7-8/1966, pp. 699-700. A se vedea și articolul: ION BRIA, „Vizita Patriarhului Justinian la Biserica Angliei și la Consiliul Ecumenic al Bisericilor”, în Revista „Mitropolia Olteniei” (MO), nr. 9-10/1966, p. 883-889.

Probabil nu în mod întâmplător, Patriarhul Justinian și-a programat vizita la Centrul ecumenic al Consiliului Mondial al Bisericilor de la Geneva tocmai în perioada în care Biserica Ortodoxă prăznuia sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Moment istoric ca la această dată, un patriarh al unei Bisericii Ortodoxe cu origini apostolice¹⁹ să săvârșească Sfânta Liturghie în capela acestui centru ecumenic, în „cetatea păcii și a ecumenismului”, așa cum Părintele Patriarh a numit orașul Geneva. Pentru că nu se poate vorbi de creștinism și de Biserică, fără Apostoli, Patriarhul avea să spună că „în credința noastră a tuturor, Biserica este Trupul lui Hristos. Acest Trup este unic și trebuie să se prezinte ca atare în structura sa organică. Din nefericire însă Biserica se găsește de multă vreme dezmembrată, fiind împărțită în confesiuni și în numeroase organizații mici și foarte mici, în care mădularele Bisericii, adică creștinii, comunică separat, izolat, cu Capul lor dar nu comunică și între ele. Ele trebuie să constituie solidar și armonios un Trup unic în care să fie articulați toți creștinii: Trupul Bisericii creștine, celei una a unui singur Cap, Iisus Hristos”.²⁰

Așadar viziunea teologică a dialogului ecumenic asumat de Părintele Patriarh Justinian nu este una lipsită de coerență. Realitatea dezbinării creștinilor este mai mult decât evidentă, chiar și în zilele noastre, când trebuie spus, mișcarea ecumenică nu mai cunoaște același avânt ca cel din anii '60. Chiar dacă are câteva decenii, afirmația următoare a Patriarhului Justinian are încă aplicabilitate pentru ceea ce ne-a fost dat nouă să trăim: „Creștinii se pot înțelege, creștinii trebuie să se înțeleagă. Dorința unității este comună și mărturisită. Ea este simțită de fiecare Biserică, este rostită în rugăciunile înălțate în toate limbile creștine, este cerută de interesul religios-moral general al lumii creștine. Deosebiri ce ne despart, greutatea ce stau în cale nu trebuie să ne lase pasivi sau neputincioși, în starea de până acum, a dezbinării și a polemicii, care slăbesc forța morală a creștinismului și nu aduc folos sau cinste nici unei Bisericii”.²¹

¹⁹ La vizita Arhiepiscopului Ramsey din 1965, Patriarhul Justinian avea să spună următorul lucru: „credința creștină de pe pământul țării noastre are rădăcinile adânc înfipte în trecutul îndepărtat când înșiși Apostolii Mântuitorului <<mergeau și învățau popoarele, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh>>” („Vizita Arhiepiscopului de Canterbury, Dr. Arthur Michael Ramsey, Primat a toată Anglia și Mitropolit”, p. 421).

²⁰ Acest text este extras din *Declarația* pentru Departamentul Informațiilor din Consiliul Ecumenic al Bisericilor, semnată în data de 29 iunie 1966 de către Patriarhul Justinian. Textul integral al acestei declarații poate fi regăsit în articolul: „Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a vizitat Biserica Angliei între 21-28 iunie a.c. și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, la Geneva, între 28-30 iunie a.c.”, pp. 743-746.

²¹ Patriarh JUSTINIAN MARINA, *Apostolat Social*, vol. VI, Ed. IBMBOR, București, 1958, p. 407-408.

Abstract: The Ecumenical Activity of Patriarch Justinian Marina in the Period 1948-1977. History and Theology

For this study, we will present the most important ecumenical activities of Patriarch Justinian Marina. He was the third Patriarch of the Romanian Orthodox Church between 1948 and 1977. During this period, he was very concerned to establish a relationship with the main ecumenical institutions. We will speak about his dialogue with one of the most important ecumenical group, namely the World Council of Churches, founded in 1948 in Geneva, Switzerland. Of course, the dialogue with the Church of England must to be mentioned. His ecumenical activity was very important for the Orthodox Church, Patriarch Justinian being one of the most important Church leaders who tried and succeeded to be in contact with different religious leaders from Romania and abroad. We do not have to forget that during his time the communist regime ruled our country. In the first part, we will give different historical information about his ecumenical activity and in the second part we will explore his theological thinking about the ecumenical dialogue and movement.

Bibliografie selectivă

„Amintiri despre Patriarhul Justinian – Mitropolit Bartolomeu Anania”, <https://www.youtube.com/watch?v=VGJF7JBez9g> (accesat la data de 07.06.2017).

„Ceaușescu se întâlnește cu șefii cultelor - 1968”, <https://www.youtube.com/watch?v=hVUcOWYybaI> (accesat la data de 07.06.2017);

„Conferința Ortodoxă de la Moscova”, în *Ortodoxia*, nr.1/1950, pp. 7-134.

„Iustinian Marina și Arhiepiscop Ramsey, Universul Credinței, TVR, Televiziunea Română”, <https://www.youtube.com/watch?v=t5JM2JzRjxI> (accesat la data de 07.06.2017);

„Noul Primat al Bisericii Anglicane și Arhiepiscop de Canterbury, Dr. Arthur Michael Ramsey”, în *BOR*, nr. 1-2/1962, p. 67-70;

„Pastorul Dr. Philip Potter, Secretar General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în România”, în *BOR*, nr. 7-8/1975, p. 851-859.

„Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a vizitat Biserica Angliei între 21-28 iunie a.c. și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, la Geneva, între 28-30 iunie a.c.”, în *BOR*, nr. 7-8/1966, pp. 699-700.

„Relațiile Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine”, <http://basilica.ro/sfantul-si-marele-sinodrelatiile-bisericii-ortodoxe-cu-ansamblul-lumii-crestine-document-oficial/> (accesat la data de 10 mai 2017).

„Rezoluția în legătură cu problema: „Mișcarea ecumenică și Biserica Ortodoxă””, în *Ortodoxia*, nr. 1/1949, p. 128.

„Unirea Bisericilor creștine este posibilă și necesară. Răspunsurile Prea Fericitului Patriarh Justinian la întrebările directorului ziarului <<Akropolis>> din Atena”, în *Ortodoxia*, nr. 3/1959, p. 487.

„Vizita Arhiepiscopului de Canterbury, Dr. Arthur Michael Ramsey, Primat a toată Anglia și Mitropolit”, în *BOR*, nr. 5-6/1965, pp. 381-451;

„Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Secretarul General al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Dr. Eugène Carson Blake”, în *BOR*, nr. 9-10/1971, pp. 946-949.

Actes de la conférence des Eglises Orthodoxes, vol. 1, Editions du Patriarcat du Moscou, Moscou, 1950;

Actes de la conférence des Eglises Orthodoxes, vol. 2, Editions du Patriarcat du Moscou, Moscou, 1952.

Boldișor, Adrian, *Importanța și actualitatea dialogului interreligios pentru lumea contemporană: istorie, perspective, soluții*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2015, pp. 47-98;

Bria, Diac. asist. Ion, „Contribuția teologiei ortodoxe române la studierea anglicanismului”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1970, p. 304-310.

Bria, Ion, „Vizita Patriarhului Justinian la Biserica Angliei și la Consiliul Ecumenic al Bisericilor”, în *Mitropolia Olteniei* (MO), nr. 9-10/1966, p. 883-889.

Bria, Pr. prof. dr. Ion *Al doilea botez. Itinerarele unei credințe și teologii de deschidere*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2005.

Bria, Pr. prof. dr. Ion, *Destinul Ortodoxiei*, Ed. IBMBOR, București, 1989.

Buzescu, Pr. prof. N.C., „Ecleziologie și ecumenism în gândirea Prea Fericitului Patriarh Justinian”, în *BOR*, nr. 3-4/1976, p. 366.

Hooft, W. A. Visser 't ed., *The New Delhi Report: The Third Assembly of the World Council of Churches 1961*, SCM Press, London, 21962, p. 54-55.

Hooft, W.A. Visser't ed., *The First Assembly of the World Council of Churches, held at Amsterdam, August 22nd to September 4th 1948*, SCM Press, London, 1948.

Ionescu, Pr. Alexandru, „Lucrările celei de a III-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor”, în *BOR*, nr. 3-4/1962, p. 270, p. 278.

Ioniță, Viorel, *Hotărârile Întrunirilor Pan-Ortodoxe din 1923 până în 2009: Spre Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe*, Ed. Basilica, București, 2013.

Kintikka, Kaisamari, „The Pride and Prejudice of Romanian Orthodox Ecumenism”, în Jonathan Sutton, Wil Van Den Bercken eds., *Orthodox Christianity and Contemporary Europe*, Eastern Christian Studies 3, Peeters, Leuven, p. 455-462;

Kintikka, Kaisamari, *The Romanian Orthodox Church and the World Council of Churches, 1961-1977*, Scriften der Luther-Agricola-Gesellschaft 48, Luther-Agricola-Society, Helsinki, 2000;

Leuștean, Lucian N., „Between Moscow and London: Romanian Orthodoxy and National Communism, 1960-1965”, în *The Slavonic and East European Review*, nr. 3/2007, p. 517-520.

Marcu, Doru, „Despre limitele Bisericii, erezie și schismă în gândirea teologică a Sfântului Ciprian al Cartaginei”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8/2017, pp. 223-245.

Marcu, Doru, „The Concept Liturgy after the Liturgy. History and Theology”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9- 12/2016, pp. 191-200.

Marcu, Doru, *A Critical Analysis of the Theological Positions and Ecumenical Activity of Ion Bria (1929-2002)*, Unpublished Master dissertation, Faculty of Theology and Religious Studies, KU Leuven, 2016.

Marina, Patriarh Justinian, *Apostolat Social*, vol. VI, Ed. IBMBOR, București, 1958.

Popescu, Pr. prof. Vintilă, „Vizita unor reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor în țara noastră ca invitați ai Bisericii Ortodoxe Române”, în *BOR*, nr. 11-12/1962, p. 1072-1100.

Rose, Ruth; Neill, Stephen Charles eds., *A History of the Ecumenical Movement, 1517-1948*, SPCK, London, 1954;